

Çocuklarda Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi

The Evaluation Of Juvenile Criminal Responsibility

Öz

Giriş: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'ne göre "kanunca göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan" olarak tanımlanır. Ceza yasalarımızda 12 yaşını doldurmuş ve 15 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunu belirlemede "fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığı veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediği" hususunda değerlendirme yapılması önem arz etmektedir.

Gereç ve Yöntem: Çalışmamız; hastanemiz Adli Tıp Anabilim Dalı'na TCK 31. Madde açısından ceza ehliyeti değerlendirmesi için 01/01/2016 - 31/12/2016 tarihleri arasında gönderilen 50 çocuğa ait düzenlenen raporların geriye dönük incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Çalışmamızda rapor düzenlenen çocuklardan 30'nun (%60) ceza ehliyetinin tam olduğu, 20'sinin (%40) ise söz konusu fiiller yönünden ceza ehliyetinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tartışma ve Sonuç: Suça sürüklenen çocuk bireysel olarak değil toplumsal ve çevresel etmenlerle beraber değerlendirilmelidir. Çocuğu merkeze koyan ama sosyal çevresi, ekonomik durumu gibi tüm etmenleri içine alan programlar geliştirilmelidir. Çocuk merkezli suç önleme çalışmaları için kamu desteği sağlanmalı ve sivil toplum örgütleri ile ortak projeler yürütülmelidir.

Abstract

Introduction: According to Article 1 of the United Nations Treaty on Children's Rights, For the purposes of the present Convention, a child means every human being below the age of eighteen years unless under the law applicable to the child, majority is attained earlier. In defining the criminal responsibility of children over the age of 12 years and below the age of 15 years, the penal code of Turkey states that an evaluation must be made of whether "there is sufficient capability to comprehend the legal meaning of the act and whether or not the results can be perceived and behaviour managed.

Material and Method: A retrospective examination was made of the reports prepared for 50 children who were referred to the Forensic Medicine Department between 01/01/2016 and 31/12/2016 for criminal responsibility evaluation in accordance with Article 31 of the Turkish Penal Code.

Results: From the reports prepared for these children, it was concluded that 30 (60%) were evaluated as fully criminally responsible and 20 (40%) were not criminally responsible for the act in question.

Conclusion: A child who has committed a crime should be evaluated not as an individual but together with societal and environmental factors. Child-centred programs must be developed which include all the factors such as the social, environmental and economic conditions. Efforts to prevent child-centred crimes must have public support and should be collaborative projects together with civil society organisations.

*Dr. Halil İlhan AYDOĞDU¹,
Dr. Mehmet ASKAY¹,
Dr. Güven Seçkin KIRCIL¹,
Doç. Dr. Erdal ÖZER^{1,2}*

*¹Karadeniz Teknik Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Dahili Tıp Bilimleri, Adli Tıp Anabilim Dalı
²Karadeniz Teknik Üniversitesi, Adli Bilimler Enstitüsü*

Yazışma Adresleri /Address for Correspondence:

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Dahili Tıp Bilimleri, Adli Tıp Anabilim Dalı

*Tel/phone: +90 462 377 50 00
E-mail: mehmetaskay@hotmail.com*

Anahtar Kelimeler:

Çocuk Suçluluğu, Ceza Sorumluluğu, Adli Psikiyatri

Keywords:

Child criminality, criminal responsibility, forensic psychiatry

*Geliş Tarihi - Received
11/03/2017
Kabul Tarihi - Accepted
14/04/2017*

Giriş ve Amaç

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'ne göre "kanunca göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan" olarak tanımlanır (1). İnsan yaşamının en özel döneminden olan çocukluk ve ergenlik bireyin kişiliğinin şekillenmeye başladığı ve toplum ile uyum sürecinin en çok hızlandığı dönemlerdir. Bireyin kendi özelliklerinin yanında ailesi, sosyal çevresi, fiziksel etmenler, sosyoekonomik faktörler bu dönemde çocuğun toplumsallaşmasının ne kadar sağlıklı olacağını belirler. Bu süreçte çocuğun suça yönelim eğilimleri ortaya çıkabilmektedir (2). Aslında bu eğilimlerin ortaya çıkmasının temel sebebi çoğu araştırmacıya göre çocuğu suça itilmesidir (3). Çünkü çocuk suçluluğu ruhsal, zihinsel, ailesel ve çevresel faktörlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (4).

Bu nedenle suçlu çocuk ya da çocuk suçluluğu yerine suça sürüklenen çocuk (Juvenile Delinquency) terimi kullanılmaktadır. Ülkemizde suça sürüklenen çocuk kavramı Çocuk Koruma Kanunu'nda şöyle tanımlanmaktadır: "kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk" (5). Yasalarımızda gerçek kişilerin ehliyetinden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki kişinin doğumu ile edinilen hak ehliyetidir. İkincisi en temel açıklamasıyla hak edinebilmeyi sağlayan fiil ehliyetidir ve ergin olma, ayırt etme gücüne sahip olma gibi şartları sağlayanlar bu ehliyete sahiptir (6). Bunlar dışında ceza ehliyeti de ceza hukuku açısından önem arz eden ehliyetlerdendir. Ceza hukuku açısından, bir kişinin işlediği suçtan dolayı sorumlu tutulabilmesi için cezai ehliyetinin olması gerekmektedir. Yaş ile algılama ve yönlendirme yeteneğinin olup olmamasına göre bir kişinin ceza ehliyetinin olup olmadığına karar verilir. Ceza sorumluluğunun başlama yaşı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Tablo 1) (7).

Ülkemizde ise; Türk Ceza Kanunu'nun "Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler" bölümünde yer alan "Yaş Küçüklüğü" ile ilgili 31. maddenin 1. fıkrasında on iki yaşını doldurmamış kişilerin ceza sorumluluğunun olmadığından bahsedilirken, 3. fıkrasında da on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişilere ceza verilirken indirim uygulanacağından bahsedilmektedir. Bu iki yaş grubunun arasında yer alan kişiler için 2. fıkra özel bir muayeneye işaret etmektedir: "Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz" (8).

İlgili kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere 12 yaşını doldurmuş ve 15 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunu belirlemede "fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığı veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediği" hususunda değerlendirme yapılması önem arz etmektedir. Ülkemizde bu değerlendirmeyi hekimler yapmakta uzmanlık alanları nedeniyle Adli Tıp uzmanları ile Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı uzmanları sıklıkla bu tür raporları düzenlemektedirler.

Bizler çalışmamızda merkezimizde muayene edilen 50 suça sürüklenen çocuk üzerinden çocuk suçluluğunda psikiyatrik değerlendirmenin esaslarını ve çocuk suçluluğu kavramını tartışmayı amaçladık.

Tablo 1.

Ülke / Bölge	Ceza Sorumluluğunun Başlama Yaşı
Oklahoma (ABD), Belize, Gana, Hindistan, İrlanda, Liechtenstein, Malawi, Nijerya, Papua Yeni Gine, Singapur, Güney Afrika Cumhuriyeti, Pakistan, Sudan, Ürdün, Tazmanya, Hong Kong	7
Nevada (ABD), Washington, Bermuda, Keyman Adaları, Cebelitarık, Kenya, Kuzey İrlanda, İskoçya, Sri Lanka, Batı Samoa, Zambiya	8
İran (kızlar için), Malta	9
İngiltere, Galler, Colorado (ABD), Avustralya, Fiji, Guyana, Kiribati, Malezya, Yeni Zelanda ve Vanuatu	10
Oregon (ABD), Kanada, Yunanistan, Jamaika, Hollanda, San Marino, Uganda, Türkiye	12
Fransa, New York (ABD), Georgia (ABD), İllinois (ABD), Cezayir	13
Almanya, İtalya, İspanya, California (ABD), Teksas (ABD), Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Macaristan, Japonya, Letonya, Litvanya, Çin Halk Cumhuriyeti, Mauritius, Romanya, Slovenya, Tayvan, Rusya, Vietnam	14
Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, İzlanda, Norveç, Slovakya, İsveç, İran (erkekler için), Mısır	15
Andorra, Macau, Polonya, Portekiz, Arjantin	16
Belçika, Panama, Peru, Brezilya, Kolombiya, Lüksemburg	18

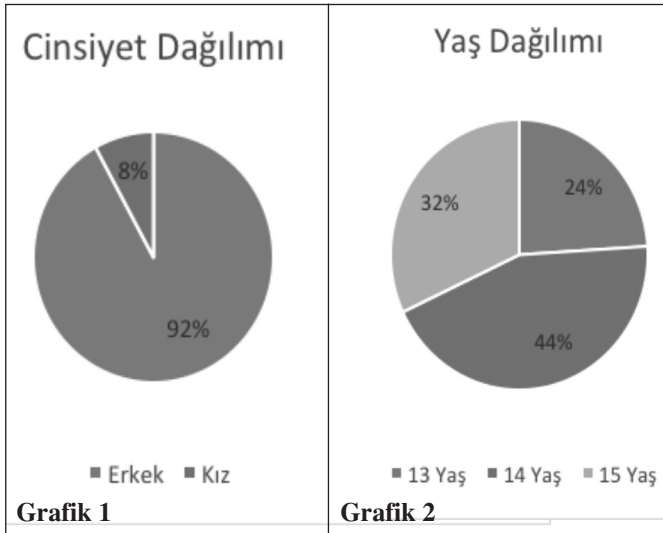
Gereç ve Yöntem

Çalışmamız; hastanemiz Adli Tıp Anabilim Dalı'na TCK 31. Madde açısından ceza ehliyeti değerlendirmesi için 01/01/2016 - 31/12/2016 tarihleri arasında gönderilen 50 çocuğa ait düzenlenen raporların geriye dönük incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Olgular yaş, cinsiyet, işlediği iddia edilen suç türü, muayene bulguları ve verilen kararlar yönünden incelenmiştir. Çalışmaya dahil edilen olguların tamamı Adli Tıp ve Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı bölümlerince değerlendirilmiş, adli dosyaları incelenmiş ve birinci derece yakınları ile görüşülmüştür. Çalışma verileri IBM SPSS 23 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Hastanemiz adli kurulunda değerlendirilen ve çalışma grubu olarak kabul edilen 50 suça sürüklenen çocuğun 46'sı (%92) erkek, 4'ü (%8) kızdı (Grafik 1). Olguların 12'sinin (%24) 12 yaşını, 22'sinin (%44) 13 yaşını, 16'sının (%32) 14 yaşını doldurmuş olduğu tespit edildi (Grafik 2).

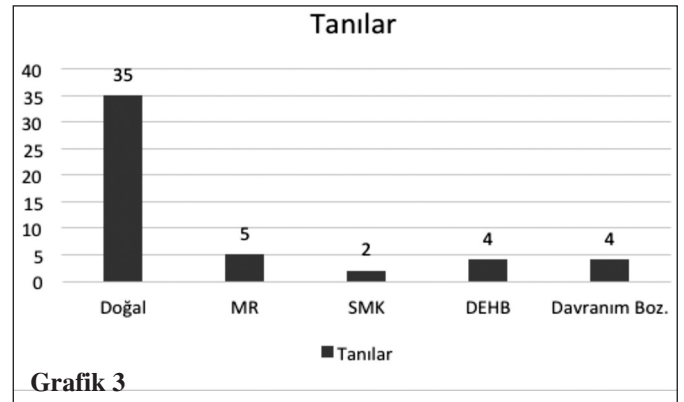
Çocuklar en çok cinsel dokunulmazlığına karşı suçlar (cinsel taciz, cinsel saldırı, çocuğun cinsel istismarı) (n= 13 %26) ve hırsızlık (n=10 %20) suçları ithamı ile muayene gönderilmiştir. Gönderilen çocukların itham edilen suçlarının dağılımları tablo 2'de gösterilmiştir (Tablo-2).

İşlendiği İddia Edilen Suç Türü	Sayı	Yüzde
Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar	13	%26
Hırsızlık	10	%20
Yaralama	9	%12
Hakaret-Tehdit	6	%18
Diğer	12	%24
- Trafik kazasına sebebiyet verme		
- Mala zarar verme		
- Silahla Yağma		
- Konut Dokunulmazlığını İhlal		
- Başkasına ait kredi kartı kullanma		
- Yangın çıkarma		
- Parada sahtecilik		

Çocukların yapılan kurul muayenesi, psikiyatrik testler, adli dosyalarının incelenmesi ve birinci derece yakınları ile yapılan görüşmeler neticesinde 35'inde (%70) herhangi bir ruhsal patoloji olmadığı tespit edilmiştir. Ruhsal/mental patoloji tespit edilen çocuklardan 5'inin (%10) hafif veya orta düzey mental retardasyonu olduğu, 4 (%8) çocukta DEHB (Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu) olduğu, 4 (%8) çocukta davranım bozukluğu olduğu, 2 (%4) çocukta ise sınır mental kapasite tespit edilmiştir (Grafik 3).

Çocukların yapılan psikiyatrik testleri ve muayene bulguları, adli dosyalarının ifadelerinin incelenmesi, yapılan aile görüşmesi içinde bulunduğu gelişim dönemleri göz önüne alınarak verilen kurul kararında çocuklardan 30'nun (%60) işlemiş olduğu iddia edilen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algıladığı, bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince geliştiği, 6'sının (%12) işlemiş olduğu iddia edilen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algıladığı ancak bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediği, 14'ünün ise işlemiş olduğu iddia edilen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamadığı ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediği kanaatine varılarak çocuklardan 30'nun (%60) farik mümeyyiz olduğu, 20'sinin (%40) ise söz konusu fiiller yönünden ceza ehliyetinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tartışma

Türk Ceza Kanunu'nun işaret ettiği özel yaş aralığında (12 yaşını doldurmuş 15 yaşını doldurmamış kişiler) fiziki ve psikiyatrik değerlendirme de özel bir dikkat gerektirmektedir (9). Bu nedenle hukuki süreç devam ederken çocuğun işlediği iddia olunan fiille ilgili algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediği hususunda konunun uzmanlarınca değerlendirme yapılması, hatta mümkünse konu ile ilgili uzmanların görüş alışverişinde bulunduğu bir kurul kararı verilmesi en sağlıklı seçenektir.

Çalışmamıza dahil edilen 50 suça sürüklenen çocuktan 13'ünün (%26) cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar nedeniyle ve 10 çocuğun ise (%20) muhtelif hırsızlık suçu ile başvurduğu tespit edilmekle beraber, yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde genelde en çok başvuru sebebinin mal varlığına karşı suçlar/muhtelif hırsızlık suçu olduğu görülmektedir (2, 10-12). Bu farklılığın merkezimizin adli makam-

larca özellikle belli suçlarda yürütülen soruşturma ve kovuşturma aşamasında tercih edilmesi olması ile açıklanabileceğini düşünüyoruz. Ancak çalışmamıza dahil edilen olgu sayısının azlığı sağlıklı değerlendirme yapmanın önüne geçmektedir. Suç işlediği iddiasıyla getirilen çocukların büyük çoğunluğu erkekti (n=46 %92). Erkek lehine yüksek oran konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermekteydi (2, 11-13).

Muayeneleri sonucu çocukların 35'inde (%70) herhangi bir ruhsal patoloji olmadığı tespit edilmiştir. Ruhsal/mental patoloji tespit edilen çocuklardan 5'inin (%10) hafif veya orta düzey mental retardasyonu olduğu, 4 (%8) çocukta DEHB olduğu, 4 (%8) çocukta davranım bozukluğu olduğu, diğer çalışmalarda bizim bulgularımızla uyumlu olarak çocukların çoğunda ruhsal patoloji olmadığını söylemektedir (11, 12, 14). Ancak bu bulgulardan farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır (15).

Suçta sürüklenen çocuk bireysel olarak değil toplumsal ve çevresel etmenlerle beraber değerlendirilmelidir. Çünkü özellikle toplumsallaşması yeni olan çocuklarda sıklıkla dahil olduğu ya da olmak istediği gruba uyum göstermek adına belli fiilleri işlediklerini görmekteyiz. Bu nedenle sosyal çevresini de dikkate alınarak yapılacak değerlendirme oldukça önemlidir. Basit bir iç güdü ile uyma davranışı gösteren işlediği fiilin sonuçlarını kavrayamayan çocuklar genelde basit hırsızlık suçlarında karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca mağduru ve faili aynı yaş grubunda erkekler olan cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar nedeniyle merkezimize yönlendirilen çocukların bazılarının da benzer bir uyum içerisinde olabildikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle bir kez daha vurgulamak gerekir ki çocuk suçluluğa salt çocuk temelli yaklaşmak ve çözüm bulmak imkansızdır. Çocuğu merkeze koyan ama sosyal çevresi, ekonomik durumu gibi tüm etmenleri içine alan programlar geliştirilmelidir. Çocuk merkezli suç önleme çalışmaları için kamu desteği sağlanmalı ve sivil toplum örgütleri ile ortak projeler yürütülmelidir. Kitle iletişim araçlarında şiddeti özendirici içerikler önlenmelidir (9). Ayrıca çocuk suçluluğu ile göçün yakından ilgili olduğu çalışmalarda gösterilmiştir (16). Bu nedenle iç ve dış göçe neden olan sebepler üzerine politikalar üretilmeli, mümkün olduğunca göçe sebep olan etmenler ortadan kaldırılmalı aile ve çocuk göç etmek zorunda kalıyorsa destek programları ile takip edilmelidir (9).

Suçta sürüklenen çocuklarla ilgili rapor istemlerinde ve rapor düzenlenmesinde adli, idari ya da hekim kaynaklı birçok sorunlarla karşılaşmaktadır. Gereksiz kanat belirlenmesi, yetersiz belge ile gerekli zaman ayırmadan rapor düzenlenmesi hekim kaynaklı sorunlardır. Çocuğun adli dosyasında eksikliklerin olması, yaş doğrulanmasının yapılmamış olması ya da çocuğun olaydan çok uzun süre sonra muayene gönderilmesi de adli veya idari kaynaklı sorunlardır (17). Bu sorunların yaşanmaması için hukuki sürecin başladığı andan itibaren özellikle şu hususlara dikkat edilmelidir: çocuğun yaşının doğrulanmış olması (doğrulanmıyorsa yaş tayini yapılması), çocuğun ifadesinin tam ve eksiksiz alınmış olması, olayın oluş şeklini daha doğru irdelemek için varsa diğer ifadelerin eksiksiz olarak dosyaya konul-

muş olması, sosyal inceleme raporunun ve adli sabika kaydı ile ilgili evrakların tamamlanmış ve dosya içerisine konulmuş olması, işlediği iddia edilen uçun türü, zamanı, niteliğinin açık bir dille dosyada yer alması. Çocuğu muayene eden hekimin rapor düzenlemeden önce muhakkak bu hususları kontrol etmesi eksiklik varsa tamamlanmasını istemesi uygun olacaktır.

Hekimler de; muayene esnasında çocuğun ruhsal durumunu ayrıntılı olarak not etmeli, gerekli gördüğü vakalarda zeka testi istemeli, çocuğun okul yaşantısı ile ilgili detaylı bilgi edinmek için öğretmen bilgi formu talep etmeli, birinci derece yakınları ile görüşmeler yapmalı, raporlandırma aşamasında elde edilen tüm bilgi ve bulguların yanında olayın oluş şekli ve çocuğun gelişim dönemi de göz önünde bulundurulmalıdır.

Kaynaklar

1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, (1989).
2. Kurtuluş A, Salman N, Günbet G, Boz B, Cenger CD, Acar K. Denizli İlinde 12-15 Yaş Arasındaki Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri. Pamukkale Tıp Dergisi 2009;2(1):8-14
3. Yörükoğlu A. Gençlik Çağı/Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar. Özgür Yayınları, İstanbul, 2000, 11. baskı. Sayfa: 301-332
4. Williams-Evans SA, Myers JSr. Adolescent violence. ABNF journal. 2004;15(2):31.
5. Çocuk Koruma Kanunu. Kanun numarası: 5395 kabul tarihi: 3/7/2005.
6. Resmi Gazete (12.10.2004, sayı: 25611) 5237 sayılı Türk ceza Kanunu; 2004.
7. Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, 2010, (<http://www.edb.adalet.gov.tr/csr.pdf>).
8. Resmi Gazete (08.12.2001, sayı: 24607) 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu; 2001.
9. Akduman G, Akduman B, Cantürk G. Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi Orijinal Araştırma. Türk pediatri arşivi. 2007;42(4).
10. Şen S, Karbeyaz K, Toygar M, Akkaya H. Eskişehir'de suça itilen çocukların sosyodemografik değerlendirilmesi. Adli Tıp Dergisi. 2012;26(3):146-55.
11. Göker Z, Hesapçioğlu S.T, Sarp K.S, Kandil S.T. KTÜ Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniği'ne son iki yılda başvuran adli olguların değerlendirilmesi. Adli Tıp Dergisi. 2006;20 (3): 1-5
12. Fırat S, İltas Y, Gülmen M.K. Sociodemographic Characteristics of Juvenile Delinquents in Adana. The Bulletin of Legal Medicine. 2016;21(2):86-92.
13. Akduman G, Akduman B, Cantürk G. Investigation of the some personal and familial characteristics of juvenile delinquency. Turk Arch Ped. 2007; (42):156-61.
14. Altun H, Sahin N, Findıklı E, Sınır H. Types of crimes, socio-demographic and clinical characteristics of delinquent children. J For Med. 2016; 30(3): 196-204
15. Gökten E. Forensic cases referred to child and adolescent psychiatry in a state hospital between 2009 and 2011. Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health. 2011; 18 (2): 105-16
16. Erkan R, Erdoğan MY. Göç ve Çocuk Suçluluğu. Aile ve Toplum Yıl: 8 Cilt: 3 Sayı: 9 Ocak-Şubat-Mart 2006: 79-90
17. Cantürk G. Çocuk suçluluğunda adli psikiyatrik değerlendirme. Sted Dergisi. 2005;14(2):31-4.